

Elurre Iriarte

«Ongi bizitzea mundua hobetzen saiatzea da, ez tripaz goiti egotea»

Herri mugimendua du itsaso, alditan bare, alditan harro. Institutu garaia heldu zelarik murgildu zen ikasle organizazioan, eta orain, irakasle lan egina, eritua, eta lan arautua egiteko gai ez dela, herri mugimenduan segitzen du, mundu hobe egiteko ahaleginean, Baztanetik Euskal Herrira.

Miel A. Elustondo

ARGAZKIAK: ZALDI ERO

Zure berri baino lehen, zure aitaren berri dugu, Pello Salabururen *Errateko nituenak*. *Cuzcoko kronika* liburuan leiturik.

Pantxito tratantea. Pello Salaburuk kontatzen du aita hil zen egunean han zela gure aita ere. Erosia ziola gure aitak aratxea Salabururen aitari, eta dirua kobratu eta erori zela zapla lurrera. Pello Salabururen liburuan dator kontatua. Izan ere, gure aita harakina zen, eta baserri batetik bestera ibiltzen zen zerriak eta ardiak erosten.

Ez aita ez ama dituzu Arizkunen sortuak. Bada emigrazioz zure arbasoetan.

Amatxi Erratzukoa zen, aitaxi Amaiurkoa. Amaiurrera esposatu zen amatxi eta han sortu ziren lehenbiziko hiru haurrideak, gure aita tartean, baina Zugarramurdira joan ziren ondoren. Aita ttiki-ttikitik zen Zugarramurdin. Hamabortz urte zituela etorri zen bizitzera Arizkunerat, izeba baitzuen hemen, ondorengorik gabe, eta osaba-izeba haiei laguntzera etorri zen. Aitaren familian zortzi haurride edo baziren eta hiru izeba eta osaba bat Parisera joan ziren la-

nera, bertze bat Ameriketara, bertze bi fraide joan ziren.

Amak ere badu emigrazio historia.

Ama Itzalletik etorri zen hamabortz urterekin. Itzalle, Zaraitzun, han akitzen da bidea. Hamabortz urterekin etorri zen, familia batean lanera. Itzalletik Arizkunera mundu bat zen orduan. Urtean behin joaten zen Itzallerat gurasoak ikustera. Ikaragarria. Ama hamabortz urtetan etorri zen beretako arrotz zen hizkuntza batean bizi zen herrira, eta hala ere, etxean euskaraz egin izan dugu beti. Mahaian aritzen ginelarik, aitarekin beti ginen euskaraz –hitz bakar bat ere ez erdaraz, sekula santan ez–, eta erdaraz ginen amarekin. Ez dakit nola segituko zituen gure solasak, gaitzak! Pentsatzen dut sufrituko zuela ere, baina guri ttikitan haur solas horiek, fundamentuarekin solas egiten hasi artio egiten direnak, euskaraz egiten zizkigun: zato, tori, pa, jan, lo, xo... Gauza guziak euskaraz egiten zituen, eta orain ere, bere bilobekin, gehixeago egiten du euskaraz, segur aski.

Elurre Iriarte Bañez

1972, Arizkun

Sorterriko Kantanea etxean bizi da. Irakasle izana, gaixotasunak bazterrarazi zuen lan araututik 2009an, baina herri mugimenduan engaiatua bizi da. *Kirika FM, bizi garen munduei begira* (Metaziri, 2014) liburua du argitaratua. Oraindik orain, iaz Eako poesia egunetan egindako hitzaldia argitaratu dute: *Landa eremua (eta Baztan) literaturak kontatua* (Metaziri, 2017). (H)ilbeltza, nobela beltzaren astean ezagutu dugu, baina hor da beti, berdintasunaren alde Baztango mutil dantzetan nahiz pilotakada urbanistikoaren kontra Aroztegian. Arizkunen kultur taldea eratzeke lanean da orain.

1972an sortua zinenean, bizi-bizirik zegoen emigrazioa hemen.

Osaba, errateko, bizian behin etorri zen Amerikatik. Anaiak ez zuen ezagutzen. Hemezortzi urtetan joan zen hemendik, soldadutzatik eskapo eta Amerikak egitera, eta ez zen etorri 40 urte pasatu artio, bisitan. Gero, itzuli zen Argentinara, eta ez zen honat berriz etorri. Izebak Parisen ari ziren neskame... Zugarramurditik irten ziren denak. Garai batean, hemendik Zugarramurdira joatea aski abentura handia zen, eta erran beharrik ez dago zer zen Parisera joatea.

Zibilizazio hori bukatu da?

Bai. Gaur egun, berriz, gu bortz anai-arreba gara eta bortzak Arizkun bizi gara. Arras kanbiatu da bizia denbora gutxian. Orain, berriz, badugu Baztanen bertzelako emigrazioa: Latinoamerikako aunitz, marokoarrak, afrikarrak zerbait... Bailaran nahiko laketu direla uste dut. Lana harrapatzen dute, haurrak D ereduan matrikulatzen dituzte... Udalak familia horiekin lan egin zuen hori horrela izateko.

Arizkun bizi zarete zuek, ikasketak erbestean egin zara zu, erbestean organizatzen hasia.

Oronozen ari nintzen, institutuan, lehenbiziko edo bigarren urtean. Hurbildu zitzaidan Berako lagun bat eta ikasle talde bat osatzea pentsatu zutela erran zidan. "Bale!", erran niolarik, oroitzen naiz erran zuela: "Ze fite erran duzun baietz!". Ez naiz oroitzen zer egiten genuen, ikasleen eskubideak zein ziren deskubritzen ari ginen, nazioa eta independentzia nahia bizitzen...

Ikasketak egin eta irakasle izan zinen.

Institutuan ari nintzela alfabetatu nintzen, eta magisteritza Iruñean egin nahi izan nuen, euskaraz. Gutxi ginen euskarazko adarrean, zortzi-edo izanen ginen, eta azaroak 20 zuen batean, justu, etorri zitzaigun arduradun bat, ikasleen ordezkaria, zer ari ginen galdezka. "Euskal adarrekoak gaituzu" erran geniolarik, berak ez ginela existitzen erran zigun. Orduan jakin genuen gure matrikula ez zela guztiz ofiziala, zinez legearen arabera. Manifaz manifa eman genuen urtea gure ikasketak onartu artean. Kurtsoa onartu ziguten, baina gure adar hark ez zuen aitzina egin: "Euskaraz egin duzue lehenbiziko maila, baina

Estrategia

"Maistra erdaldun bat paratu, haurride pila bat gainera, erdaldunak denak, nahikoa da bakotxa koadrila batean sartu eta herria erdalduntzeko. Medikua erdalduna zen, dendaria -gure ama-, erdalduna, edo ez-euskalduna, bederen. Arizkun, bertzalde, nahiko eskuindarra izan da, UPNk irabazi izan du herrian. Hor bada ikergaia, norbaitek egin nahi badu".

'Temazu'

"Medikuaren txostenean jartzen ditu nire izenak, neurriak, hau eta hura, eta gero: 'temazu', azken ordu artio ez bainuen operatu nahi izan. Egia da pisua ere aunitz galduta nuela eta ez zutela operatzen ahal, masa muskularrik ez nuelako. Jendea mehetu nahian dabilenean, ezin loditu ni. Etsigarria izan zen. Orain ohartzen naiz zer izan zen prozesu hura".

Euskara gaztelanian

"Euskaraz ez daki amak. Itzallen sortu zen. Amatzik bazekien, amak ez zuen ikasi. Hamabortz urtetan Arizkunerat etorri eta ikasi zuen euskaraz zerbait ere. Moldatzen da, nahiz kostatzen zaion. Euskaraz ez daki, baina euskarakadak ditu. Aitari erraten zion: '¿A dónde vas a pegar hoy?'. 'Norat jo behar duzu gaur'. Gaztelaniaz ez da horrelakorik erraten: '¿A dónde vas a pegar hoy?'".

orain erdarazko adarrera iragan, edo bazoazte hemendik". Eta Donostiara joan nintzen bertze bi urteak egitera, euskaraz. Ondoren, egokitze maila bat egin eta Pedagogia egin nuen.

Nafarroako herri franko ibili zenituen irakasle zinela.

1995-96an irakasle hasi nintzen Sartagudan, hilabeteko ordezkapena eginez. Handik Zarautzera joan nintzen, eta hurrena berriz ere Sartagudan ari nintzen. Handik goiti urte osoko kontratuak izan nituen Lekarotzen, Garraldan, Zugarramurdi, Mendillorri, Donezteben, Almandoz... Irakaskuntzan jendea kurri ibiltzen da hasmentan. Urte horietan, abuztua akitzean joaten zinen Iruñera, Hezkuntza ordezkariatzara, eta merkaturatu ematen zuen hark. Hantxe zituzten plazak eta irakasleon zerrendak. Erraten zituzten gure izenak, eta hautatzen genituen herriak. Nik, adibidez, bi aldiz hartu nuen Zugarramurdi, eta hartu nuelarik, jende artean aditu zen halako "ufff!" hots bat. Iruñeko jendeari urrun zaio Zugarramurdi. Niretako, aldiz, zoragarri Zugarramurdi.

Gaixotasunak eten zuen zure irakasletza?

Ezgaitasuna eman zidaten artio izan nintzen irakasle. 1998an hasi nintzen medikuarekin, mendira joaten nintzelarik, edo maldetan, eztulka hasten nintzelakoz. Argaldun nintzen, eta joan nintzen medikuaren kontsultara. Asma nuela erran zidaten. Tratatu nuen eritasuna, eta eman zidaten esprai horietarik. Ez hartzea erabaki nuen, eta higienismoaren bidetik jotzea. Nahikoa kontrolatu nuen eritasuna, baina mendira joaten nintzelarik, hala ere, eztula beti. Halako batean, 2002an edo, eritasuna gehiago sumatzen hasi nintzen, eta mehetu nintzen pila.

Zein zen eritasuna?

Ez zela asma esan zidan bertze mediku batek Gipuzkoan. Zarautzen eta Getaurian ari nintzen lanean, eta han joan nintzen mediku baten kontsultara, pribatutik. Hark, publikoko zerrendetara sartu ninduen, proba batzuk egin behar zizkidala erranik. "Hemen inor ez da aberats izateko behartua", uste dut erran zuela. Hark erran zidan nire eritasuna ez zela asma. Baztanera itzuli nintzenean, hemengo medikuarekin hasi eta erran zidan: "Zure etorkizun bakarra birika

transplantea da". Hura izan zen transplante hitza aditu nuen lehenbiziko aldia, eta izitu nintzen, izitu eta haserretu. Eri zaudelarik ahul zara, eta gauza bera bertze modu berean erran eta, onartuko nuke, baina horrela erranda, ez.

Operatu zintuzten.

2009an. Bitartean, probarik proba ibili nintzen, baina ez zuten jakin gauza gorrik, eta gaur da eguna zer zen ez dakitena. "Ez dakigu zerengatik den", paratzen dute paperean. Makrobiotikari

heldu nion, ene burua bortxatzen nuen, ez nintzen sofán gelditzen, harat-honat ibiltzen nintzen, baina eritasunak bidea egin zuen eta ailegatu zen momentu bat, goizean jaikitzen nintzen eta jaiki orduko jarri behar nintzen arnasa hartzeko. Kostatu zitzaidan operatzea erabakitzea. Astakeria iruditzen zitzaidan bi birikak transplantatzea. Orain ez dut dudarik, ez naiz batere damu. Arras ongi naiz, nahiz botika pila bat hartzen ditudan egunean, botika kate bat. Ez dut pentsatu nahi ere. Gure aitak erraten zuena botikak hartzean: "Bakotxa bere tokira!".

Lanerako ezgaitasuna eman zizuten 2006an.

Ez nuen gizarterako deus "produzitzen", ezgai sentitzen nintzen. Hala ere, gogor egin eta saiatu nintzen etxean lanak egin, haurra zaintzen, baina ezinean. Goizean iratzartzen nintzenetik loak hartu artio ezgai sentitzen nintzen. Halako batean, ezgaitasuna jaso nuen, ofizialki. "Ez zara gai". Hura kolpea! Oroitzen naiz joan nintzela Hezkuntzara eta erran nuela: "Ni ez kendu zerrendatik, itzuliko naiz"... Ez naiz itzuli, jakina. Horrekin batera, oxigenoa agindu zidan medikuak. Ibilki nintzen etxean oxigeno bonbona bati lotuta. Kolpe ikaragarria izan zen hori ere. Ez nintzen etxetik ateratzen. Hiru urtez ibili nintzen oxigenoarekin, operatu artio.

Lan arautuaren mundutik kanpo ibiltzeak bestelako ikuspegia eman dizu, *Kirika FM*, *bizi garen munduei begira* liburuan ageri denez.

Bai, dudarik ez.

Ikuspegi kritikoa.

Eta baikorra, aldi berean. Kar, kar... Ahal baldin bada, bederen. Paniko pixka bat ere ematen du iritzia plazaratzeak: "Hauxe da nire iritzia, baina sei urteren buruan iritzia alda nezake. Aldiz, hau hemen geldituko da, idatzirik". Momentu jakin batean idatzia da, baina hortxe gelditzen da.

Mundu berri bat egin nahian ari zara, herriitik.

Institutuan hasi nintzenetik ibili naiz herri mugimenduetan. Orduan, Ikasle Abertzaleak zen. Erakargarria zitzaidan mundu hori. Ez dakit bertze biderik ere bazen, egia erran. Nik bide hura segitu

dut. Operatu nindutenetik “jubilaturik” nago, eta hemen ez dago obrarik begira egoteko. Kar, kar... Baina operatu aitzin eta operatu eta gero ere, bizitza hobetzea da nire lana, izan niretako, nire barriendako, edo ondorengoendako. Bizitza bakarra dela erraten dugunez, goazen ahal bezain ongi bizitzera. Baina ongi bizitzea ez da tripaz goiti egotea, gezurra da hori, ongi bizitzea mundua hobetzen saiatzea da.

Herri mugimenduan zara beti, (H)ilbeltza astean, mutil dantza parekidearen aldeko Plazara Dantzara taldean, Aroztegia kasuan edo datorrenean.

Egoerarekin kontent ez egotea dago, nik uste, herri mugimenduan ibiltze horren gibelean. Herri mugimendua, zentzu zabalean erranda. Irakaskuntzan dabilen irakaslea engaiatua ari bada, herri mugimendutzat dut nik. (H)ilbeltzan, adibidez, badira irakasleak, alderdi politikoetako jendea, talde feministetako, Metaziri argitaletxeak... Bada nahasketa, gauzak antolatzen batera denok. Herri mugimenduan ibili gare-nok gauzak antolatzen dakigu; bertzerik

dakigun ez dakit. Herri mugimendua- ren berte ezaugarri bat da ez dakizuna ikasteko interesa.

Baztanen bizi-bizirik da herri mugimen- du hori. Jendeak esku hartzen du antola- tzen diren ekintza eta ekitaldietan.

Zerbait antolatu eta propaganda pixka bat egiten duzularik, jendea erraz mugitzen da Baztanen. Jakinarazi behar duzu, lortu behar duzu jakinaraztea. Hemen –alde onak eta txarrak–, autoa behar dugu gauza guzietarako, eta ez da batere kostatzen autoa hartu eta Ariz- kundik Iruritarra joatea. Jendeak badu interesa, bai.

Zuen herri mugimenduak baditu hainbat aurpegi, hainbat izen, hainbat pertsona.

Herri mugimendua martxan paratzen duzularik, beti pertsona berak solasta- tzen badu, bere txabola egiten ari dela ematen du, eta gauza ez da horrela,

Azken hitza:

Luigi Anselmiren poema

Elurre Iriartek *Kirika FM* liburuaren atariko jarria duen poema: “Zure bizitza- ko / egun goibetan / ez etsi, / zeren eta noizbait / zeru beltzok ere, / jaingo baten soingaineko / zarpaila bezala, / urratuko baitira / azkenean, / eta su- pituki / agerian utziko / haren biluzta- sun / distiranta”.

behar dira lanak banatu. (H)ilbeltzan, adibidez, elkarrizketak heldu direlarik, hasten gara txandaka egiten, bata egi- nen du irratiarekin, bertzeak telebista- rekin... Jendearendako lan erraza da, eta publikoak ere ikusten du ez dela perso- na bakar baten afera. ■

MARCOS
okindegia

**Benetako
aitzinako ogia**

© 943 450 966
Ubarburu pasealekua, 113
Astigarraga (Gipuzkoa)

Jositajosi

**EUSKAL ESKOLA
PUBLIKOAREN
26. JAIA**

EKAINAK 4

Gasteiz
2017

www.euskaleskolapublikoarenjaia.eus

LAGUNTZAILEA

ARGIA